

KIT

ŚWIADOMOŚĆ MIĘDZYKULTUROWA

Wprowadzenie

„Klucz do rozwoju wrażliwości i umiejętności niezbędnych przy komunikacji międzykulturowej leży przede wszystkim w wizji (lub percepcji), jaką ma każda osoba przy zetknięciu się z odmiennością kulturową“

Milton J. Benner, 1986¹

Tym, co przyczynia się do mobilności zawodowej i edukacyjnej jest rzetelna wiedza o warunkach życia i pracy w innych krajach. Dlatego też, doradca zawodowy powinien wiedzieć jak najwięcej o kulturze innego narodu, aby był w stanie pomóc swoim klientom w rozwiązaniu problemów, jakie napotykają po przeniesieniu się do innego kraju. Wiedza taka jest przydatna doradcom, ponieważ pozwala im zrozumieć osoby pochodzące z krajów o innych zwyczajach i wartościach, a także pozwala służyć własnym rodakom, zamierzającym wyjechać za granicę, pomocą w szybkiej adaptacji do odmiennej kultury.

Dane zebrane w niniejszym raporcie ułatwią pracę doradców zawodowych z innych krajów. Pomogą stworzyć atmosferę zaufania i otwartości, zmniejszą ryzyko rozmaitych problemów i konfliktów, jakie mogą wynikać z braku wiedzy o różnicach kulturowych między krajami.

Styl życia, zwyczaje, standardy i metody edukacyjne w innych krajach mogą się bardzo różnić. Możesz czuć się niekomfortowo, jeśli nie znasz danego języka. Inne niż w Twoim kraju mogą być także przepisy prawne regulujące relacje prywatne i stosunki biznesowe, działanie związków zawodowych, przepisy drogowe, zakres wolności osobistych, zasady podróżowania wewnątrz kraju, zasady transakcji handlowych oraz inne aspekty życia codziennego. Przed wyjazdem dokładnie zbadaj sytuację w kraju, do którego się wybierasz i skontaktuj się z niektórymi organizacjami wymienionymi w niniejszej publikacji.

Dziedzictwo kulturowe w kontekście historycznym

Najważniejsze fakty w historii poszczególnych krajów

FRANCJA

Francję charakteryzuje długa i silna tradycja jednolitości państwa i podejmowania decyzji politycznych w sposób zcentralizowany.

Wczesna historia

Pierwszą dającą się zidentyfikować postacią w historii Francji jest bez wątpienia Chlodwig, pierwszy król Franków. Był on pierwszym władcą, który podjął próbę zjednoczenia terytorium pod nazwą Królestwo Franków, czyniąc je w XVI wieku królestwem chrześcijańskim.

Historia nowożytna

Wiek XVIII, w którym panował Ludwik XVI, zaznaczył się w historii Francji świetnością, absolutyzmem i wielkim wpływem Francji na całą Europę. Ludwik XVI był wzorem króla.

Po tym okresie i po okresie Oświecenia w wieku XVIII, głównym wydarzeniem była najpewniej Rewolucja Francuska, której rezultatem była Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela, zniesienie reżimu monarchii absolutnej i utworzenie Pierwszej Republiki, mimo iż elementy starego systemu w pewnej części się odrodziły. Centralizm jacobiniński pojawił się wraz z Rewolucją i uległ wzmocnieniu pod rządami Napoleona.

Paryż stał się centrum Francji, by przekonać się o tym wystarczy przyjrzeć się francuskiej sieci kolejowej. Jedną z najważniejszych dat jest bez wątpienia data zdobycia Bastylji, symbolu królewskiego absolutyzmu. Dzień 14 lutego 1789 roku stał się symbolem rewolucji, a rocznica tego wydarzenia stała się we Francji świętem

---

¹ Milton J. Bennett (1986). "A developmental Approach to Training for Intercultural Sensitivity" [Podejście rozwojowe do szkoleń w zakresie wrażliwości międzykulturowej], w *Intercultural Journal of Intercultural Relations*, tom 10, nr 2, Nowy Jork.

narodowym. Prócz prowadzenia podbojów, obejmujących swym zasięgiem całą Europę, Napoleon był także wielkim organizatorem i administratorem nadmiernie scentralizowanego państwa. Francja może poszczycić się bogatą przeszłością, gdy oddziaływała na inne kraje poprzez język, kulturę i idee.

Historia najnowsza

Pierwsza wojna światowa przypieczętowała upadek imperium francuskiego i stanowiła początek epoki współczesnej. Pojawienie się „Frontu Ludowego” pozwoliło na istotną poprawę sytuacji klasy pracującej. Podpisane w dniu 7 maja 1936 roku porozumienia z Matignon wprowadziły prawo do strajku, umowy o pracę i znaczne podwyżki płac. Tydzień pracy został wówczas skrócony do 40 godzin i po raz pierwszy wprowadzono płatne urlopy. Dwoma najważniejszymi datami z okresu drugiej wojny światowej były: wystąpienie De Gaulle’a w dniu 18 czerwca 1940, w którym wzywał do obrony kraju oraz dzień lądowania Aliantów w Normandii 6 czerwca 1944 roku.

Druga wojna światowa dokonała we Francji, podobnie jak w innych państwach Europy i świata, wielkich spustoszeń, więc wszystko lub prawie wszystko musiało być odbudowywane ogromnym wysiłkiem ludności, począwszy od kobiet, które otrzymały prawo do głosowania w 1947 roku. Silne partie polityczne, takie jak partia zwolenników de Gaulle’a i partia komunistyczna, wzmocniły się dzięki zaangażowaniu w ruch oporu. Piąta republika, ustanowiona w 1958 roku, wprowadziła system rządów prezydenckich, który istnieje do dziś.

W następnych latach świat był świadkiem końca kolonializmu i początków budowania Europy, w czym Francja wiodła jedną z ról założycielskich. Pomimo zawirowań w maju 1968 roku, które były prawdziwą rewolucją społeczno-kulturalną, Francja doświadczyła trzydziestoletniego powojennego okresu rozwoju (zwanego „Złotym Trzydziestolecie”), który trwał do pierwszego kryzysu naftowego. Po kryzysach naftowych w latach 1973 i 1979, Francja wkroczyła w okres masowego bezrobocia, które utrzymuje się nadal po upływie 30 lat. Od dojścia do władzy lewicy w 1981 roku, rządy były na przemian lewicowe i prawicowe, przeplatane okresami rządów koalicyjnych. Obecnie we Francji obserwuje się utratę wiary w przyszłość i w Europę, a w trakcie wyborów krajowych i regionalnych społeczeństwo zwróciło się ku ekstremalnym ugrupowaniom lewicowym i prawicowym. Towarzyszyła temu niska frekwencja wyborcza, oznaczająca pogłębianie się utraty zaufania do elit politycznych. Francja nie posiada już tak prestiżowej pozycji, jaką cieszyła się niegdyś na arenie międzynarodowej. Francja nadal próbuje chronić zdobycze w obszarze opieki społecznej i praw pracowniczych, a wielu cudzoziemców postrzega ją jako kraj Praw Człowieka, kraj o bogatej historii i kulturze, wreszcie jako kraj o wysokiej jakości życia.

http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/france_829/decouvrir-france_4177/france-a-z_2259/histoire_2612/index.html

NIEMCY

Wczesna historia

Przez większą część swojej historii Niemcy nie były państwem jednolitym, lecz luźnym związkiem państw regionalnych, wspólnie stanowiących „Święte Cesarstwo Rzymskie Narodu Niemieckiego”, w którego skład wchodziło terytorium współczesnych Niemiec. Trwało to bardzo długo, aż do powstania Rzeszy Niemieckiej w 1871 roku. Karol Wielki rozszerzył Cesarstwo Franków od 768 roku i był Cesarzem Świętego Cesarstwa Rzymskiego od 800 do 814 roku.

Historia nowożytna

W roku 1871 Otto von Bismarck założył Cesarstwo Niemieckie, stając się jego pierwszym kanclerzem. Poprzednio, Niemcy były rozbite na szereg indywidualnych państw, po upadku pierwszego Cesarstwa Niemieckiego (po 1815 roku).

Historia najnowsza

Po zakończeniu Pierwszej Wojny Światowej (1914-1918), po okresie imperium, nastąpiła Republika Weimarska, która była pierwszą niemiecką demokracją.

Zawirowania polityczno-ekonomiczne, a zwłaszcza brak jakiegokolwiek demokratycznej woli ze strony elit, doprowadziły do upadku Republiki Weimarskiej w dniu 30 stycznia 1933 roku, kiedy to Adolf Hitler został mianowany Kanclerzem Niemiec. Dyktatura Narodowych Socjalistów (nazistów), która wówczas nastąpiła, odpowiedzialna była za ludobójstwo, holokaust i drugą wojnę światową (1939-1945). Niemcy skapitulowały 8 maja 1945 roku, a zwycięscy aliansi – ZSRR, USA, Wielka Brytania i Francja – przejęli kontrolę nad Niemcami i podzielili kraj na cztery strefy okupacyjne. Pod auspicjami Francji, Wielkiej Brytanii i USA, w dniu 23 maja 1949 roku utworzona została Republika Federalna Niemiec (RFN), obejmująca obszar trzech zachodnich stref okupacyjnych. Nowa RFN była demokracją parlamentarną z konstytucją, znaną jako Ustawa Zasadnicza "Grundgesetz". Pierwszy kanclerz federalny, Konrad Adenauer, cieszył się ogromnym wpływem w pierwszych latach po powstaniu RFN.

W strefie sowieckiej na wschodzie, w dniu 7 października 1949 roku ustanowiono Niemiecką Republikę Demokratyczną (NRD). Konstytucja NRD była formalnie demokracją parlamentarną, jednakże państwo było zdominowane przez monopol władzy, znajdujący się w rękach rządzącej partii socjalistyczno-komunistycznej – SPD. Najważniejszym symbolem konfliktu Wschód-Zachód, trwającego w latach 50-tych i 60-tych, był Mur Berliński, który został wzniesiony w 1961 roku. Polityka rządów Willy Branta i Waltera Scheela, zwana „Ospolitik” (sprzyjająca bliższym relacjom z Niemcami Wschodnimi), zbliżyła ostatecznie do siebie wschodnie i zachodnie Niemcy w latach 70-tych. Związek Radziecki poprzez Głównost i Pierestrojkę wprowadził zmiany polityczne, oznaczające koniec Żelaznej Kurtyny i skutkujące załamaniem się systemu politycznego we wschodnich Niemczech w końcu lat 80-tych.

Odpyły uchodźców ze wschodnich Niemiec od sierpnia 1989 roku i tak zwane „Demonstracje Poniedziałkowe” na rzecz reformy demokratycznej we wschodnich Niemczech osiągnęły punkt kulminacyjny z upadkiem Muru Berlińskiego w dniu 9 listopada 1989 roku. Pierwsze wolne wybory w NRD odbyły się w marcu 1990 roku. W dniu 2 lipca 1990 roku utworzona została unia monetarna, ekonomiczna i społeczna pomiędzy wschodnimi a zachodnimi Niemcami, a 3 października 1990 roku Niemcy zostały ponownie zjednoczone. Kanclerz Helmut Kohl odegrał znaczącą rolę w zjednoczeniu Niemiec i rozwoju wspólnej Europy.

Kalendarium:

1830–1848: The Vormärz

1871: Utworzenie Cesarstwa Niemieckiego

1914–1918: Pierwsza Wojna Światowa

1919–1933: Republika Weimarska

1933–1945: Era Narodowego Socjalizmu.

1949–1990: Dwa państwa niemieckie

Dodatkowe informacje:

<http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de>

<http://www.handbuch-deutschland.de>

<http://www.hdg.de> - Muzeum "Haus der Geschichte der Bundesrepublik Deutschland" w Bonn na temat historii Republiki Federalnej Niemiec począwszy od 1945 roku

<http://www.dhm.de> - "Fragen an die deutsche Geschichte" (Pytania z historii Niemiec)

http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Germany

WŁOCHY

Historia Włoch jest bardzo bogata i obfitująca w interesujące wydarzenia.

Nazwa państwa – Italia – jest starożytną nazwą kraju i mieszkańców południowych Włoch. Wielonarodowy obszar Włoch został wcielony do Cesarstwa Rzymskiego i uczyniony jego centralną jednostką w czasach Cezara Augusta.

Najbardziej znane wydarzenia historyczne wiążą się z najnowszą historią lub szczególnymi epizodami, takimi jak podpalenie Rzymu, bądź zniszczenie Pompei przez wybuch Wezuwiusza.

Dodatkowe informacje:

<http://www.esteri.it>

<http://www.arcaini.com/ITALY/ItalyHistory/ItalyHistory.html>

<http://www.italy1.com/history/>

<http://www.tricolore.net/cgi-bin/sections.html?subcat=2>

<http://www.italylink.com/woi/history/index.html>

http://en.wikipedia.org/wiki/Italian_history

POLSKA

Wczesna historia

996 – Chrzczenie Polski

1410 – Bitwa pod Grunwaldem, rozbięcie potęgi krzyżackiej

Historia nowożytna

1772, 1793, 1795 – Kolejne rozbiory Polski i utrata niepodległości na następne 150 lat

1791 – Uchwalenie konstytucji 3 maja 1791 roku

1830, 1863 – Powstania narodowe

Historia najnowsza

1918 – Odzyskanie niepodległości

1939-1945 – Druga wojna światowa, w tym powstanie warszawskie w 1944 roku

1980 – Powstanie Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego "Solidarność"

1989 – Pierwsze wolne wybory po II wojnie światowej

WIELKA BRYTANIA

Każde dziecko uczy się w szkole o bitwie pod Hastings i o 1066 roku, w którym Wilhelm Zdobywca został królem Anglii. W okresie panowania Henryka VIII, w pierwszej połowie XVI stulecia, bieg historii Anglii zmienił się na zawsze, ponieważ Henryk zerwał więzi z Kościołem Rzymskokatolickim, ustanowił się głową Kościoła Anglikańskiego i przeprowadził likwidację klasztorów. W 1605 roku udaremniono spisek zmierzający do wysadzenia prochem Budynków Parlamentu (Houses of Parliament), a w roku 1666 wielki pożar zniszczył znaczną część Londynu. W roku 1805 wojsko brytyjskie pokonało Napoleona w bitwie pod Trafalgarem, a w bardziej współczesnych czasach dzień 8 maja 1945 roku jest obchodzony jako Europejski Dzień Zwycięstwa, w którym siły aliantów doprowadziły do zakończenia II wojny światowej.

Dodatkowe informacje:

<http://www.history.uk.com>

<http://www.great-britain.co.uk/history/history/htm>

Jednolitość i tożsamość narodowa. Mniejszości narodowe.

FRANCJA

Francja dzieli się na 24 regiony, zamieszkuje ją 62 mln mieszkańców. Mapę regionów można znaleźć pod adresem:

<http://www.urec.cnrs.fr/annuaire/cartes/index.shtml>

Specyfika regionalna jest silna i wyraźna (Bretania, Alzacja, Owernia, itd.) Pomimo wielkiego przemieszania narodowości w ciągu wieków, Francja posiada dość silną tożsamość narodową, której opiera się jedynie Korsyka

(posiada ona dość szczególny status). Poza Francją metropolitarną, jej zamorskie departamenty i terytoria zależne utrzymały bardzo silną tożsamość narodową i względną autonomię.

Francja przez długi okres była krajem imigrantów. Dwie największe fale imigracji napłynęły w latach 20-tych i 60-tych XX wieku. Po pierwszej wojnie światowej Belgowie, Polacy, Włosi, mieszkańcy północnej Afryki i Indochin zasilili siłę roboczą, która była poważnie uszczuplona na skutek śmierci na wojnie 1,4 miliona młodych mężczyzn i ogromnej liczby rannych. Po 1945 roku, Hiszpanie, Portugalczycy, mieszkańcy Afryki, a w szczególności północnej Afryki, zostali zachęcani do imigracji służącej przewyciężeniu niedoboru siły roboczej i zaspokojeniu potrzeb rozwijającej się francuskiej gospodarki. Po 1974 roku, kryzys gospodarczy doprowadził do oficjalnego zakończenia imigracji, z wyjątkiem łączenia rodzin i procedur azylowych.

Trudno jest określić dokładną liczbę imigrantów, ponieważ dzieci imigrantów urodzone we Francji są Francuzami. Ostatni spis ludności w 1999 roku wykazał 4 310 000 imigrantów o bardzo zróżnicowanym pochodzeniu. Stanowią oni 7,4% populacji. Taka sytuacja utrzymuje się bez zmiany od 1975 roku. Ponad jedna trzecia imigrantów posiada obywatelstwo francuskie, a liczba naturalizacji w ciągu dziesięciu lat uległa podwojeniu.

Imigranci według kraju urodzenia

Kraj urodzenia	Łącznie	Naturalizowani Francuzi	Obywatele innych państw
Łącznie	4 308 527	1 554 939	2 753 588
Europa	1 934 758	772 364	1 162 394
w tym:			
- Hiszpania	316 544	172 505	144 039
- Włochy	380 798	210 529	170 269
- Portugalia	570 243	115 755	454 488
Afryka	1 692 110	510 738	1 181 372
w tym:			
- Algieria	575 740	156 856	418 884
- Maroko	521 059	133 405	387 654
- Tunezja	201 700	80 987	120 713
Azja	550 166	220 671	329 495
w tym:			
- Kambodża	50 526	30 589	19 937
- Wietnam	72 318	53 884	18 434
- Turcja	175 987	26 759	149 228

Źródło: (insee 1999)

Ostatnio obraz spokojnej integracji większości imigrantów został zaburzony przez problemy w niektórych obszarach podmiejskich. Pojawiła się przemoc, a przestępstwa i incydenty o podłożu rasowym zdarzają się częściej. Niektórzy imigranci odrzucają integrację, a około 20% szuka obietnicy lepszego jutra w fundamentalnym islamie.

http://www.diplomatie.gouv.fr/en/france_159/discovering-france_2005/france-from-to-z_1978/society_1987/immigration_1458.html

NIEMCY

Niemcy dzielą się na 16 państw (landów) federalnych, z których każdy odpowiada za zarządzanie własnym obszarem. Niektóre z tych landów posiadają już długą tradycję.

Populacja Niemiec jest rozmieszczona bardzo nierównomiernie. Jedna trzecia mieszkańców żyje w 82 dużych miastach. Około 50,5 miliona osób żyje w gminach i miastach liczących od 2000 do 10000 mieszkańców. Około 6,4 miliona osób zamieszkuje w miejscowościach liczących do 2000 mieszkańców. Przy gęstości zaludnienia wynoszącej 230 osób na kilometr kwadratowy, Niemcy są jednym z najgęściej zaludnionych krajów Europy, choć występują bardzo duże różnice pomiędzy byłym RFN a byłym NRD.

Spółeczeństwo niemieckie uważane jest za społeczeństwo imigrantów. Z powodów ekonomicznych, demograficznych i humanitarnych, imigracja była dla Niemców istotnym zagadnieniem przez ostatnie 50 lat. W Niemczech mieszka dziś ponad 14 milionów osób o *pochodzeniu imigracyjnym*. Są oni imigrantami lub imigrantami w drugim pokoleniu. Jedno na pięć małżeństw to małżeństwo międzynarodowe, a jedna czwarta dzieci urodzonych w Niemczech ma przynajmniej jednego rodzica obcokrajowca. Co trzeci nastolatek w Niemczech ma pochodzenie imigracyjne, a w niektórych regionach odsetek ten wynosi 40%, z tendencją rosnącą. Imigracja znacząco zmieniła sposób, w jaki funkcjonuje społeczeństwo niemieckie. Różnorodność etniczna, językowa, kulturowa i religijna jest już od dawna czymś powszednim.

W Niemczech żyje ponad 7 milionów obcokrajowców, którzy stanowią niemal 9% populacji. Ponadto, 1,5 mln obywateli przyjęło obywatelstwo niemieckie, a około 4,5 miliona stanowią repatrianci. Repatrianci o niemieckich korzeniach, którzy od lat żyją w państwach byłego ZSRR, Rumunii i Polski, stanowią drugą ważną grupę imigrantów. Od upadku systemu komunistycznego coraz liczniej powracają oni do Niemiec. Około 95% obcokrajowców mieszka w Niemczech Zachodnich, przeważnie w dużych miastach, gdzie niekiedy stanowią 30% populacji.

Wśród obcokrajowców, najliczniejszą grupę stanowią obywatele tureccy, dużo jest Włochów (550 000), imigrantów z Serbii i Czarnogóry (ponad 500 000), Greków (320 000) i Polaków (prawie 300 000). Kolejnymi pod względem liczebności grupami są Chorwaci, Rosjanie, Bośniacy, Ukraińcy, Portugalczycy i Hiszpanie. Konwencja Ramowa na rzecz Ochrony Mniejszości Narodowych wyszczególnia cztery grupy obcokrajowców.

Dodatkowe informacje:

<http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/en/society/main-content-08/immigration-and-integration.html>

http://www.zuwanderung.de/1_statistik.html

<http://www.bmi.bund.de/>

<http://www.bamf.de>

<http://www.handbuch-deutschland.de>

WŁOCHY

Włochy dzielą się na dwadzieścia regionów, z których każdy jest autonomiczny, ale powiązany z rządem centralnym w Rzymie. Autonomia ta przejawia się w różnej polityce lokalnej i podatkowej oraz w zróżnicowaniu kulturowym i historycznym. Wczesna kolonizacja Italii przez Greków i Etrusków, a następnie najazdy państw ościennych, pozwoliły na wcielenie elementów każdej z tych kultur do bogatej mozaiki ośrodków regionalnych i ich regionalnej dumy.

Włochy są w przeważającej mierze jednolite językowo, ale zróżnicowane kulturowo, ekonomicznie i politycznie. Kraj posiada piątą co do wielkości gęstość zaludnienia w Europie (193 osoby na km²). Grupy mniejszościowe są niewielkie, jak na kraj liczący 58,4 miliona mieszkańców. Włochy posiadają niewielką liczbę imigrantów, w porównaniu z Francją czy Niemcami.

Liczba imigrantów lub zagranicznych rezydentów podlegała we Włoszech stałemu wzrostowi. Zgodnie z danymi ISTAT (1/2005) osiągnęła poziom 2 402 157 osób. Obecnie imigranci stanowią nieco ponad 4% oficjalnie zarejestrowanej populacji. Zgodnie z tymi statystykami, najliczniejszą mniejszością narodową są Albańczycy (316 659), Marokańczycy (294,945), Rumuni (248 849), Chińczycy (111 712) i Ukraińcy (93 441). Inne znaczące grupy to Tunezyjczycy, Macedończycy, Serbowie, Filipińczycy.

Od początku cywilizacji rzymskiej, istotne grupy etniczne, jak osadnicy greccy, kolonizatorzy germańscy, celtyccy i normańscy, pozostawili istotną spuściznę, która ma wpływ na obecną kulturę społeczeństwa. Zostali oni jednak wchłonięci przez jednolitą grupę etniczną Włochów.

Dodatkowe informacje:

<http://www.italylink.com/woi/people/index.html>

POLSKA

Polska jest krajem o znacznej jednolitości narodowej, aczkolwiek osoby żyjące w różnych regionach kraju cechuje specyfika języka i zwyczajów. Mniejszości narodowe stanowią około 3-4% polskiej populacji (zgodnie z narodowym spisem powszechnym z 2002 roku). Niektóre z etnicznych grup mniejszościowych to Białorusini, Czesi, Litwini, Niemcy, Armeńczycy, Rosjanie, Słowacy, Ukraińcy, Żydzi, Karaimowie, Łemkowie, Romowie i Tatarzy. Największymi grupami mniejszościowymi są Ślązacy i Niemcy (około 150 000 każda), Białorusini (50 000) i Ukraińcy (30 000). W ostatnich latach Polska doświadczyła dużego napływu obcokrajowców, pragnących tu mieszkać i pracować. Uważa się, że konflikty rasowe nie stanowią w Polsce problemu.

WIELKA BRYTANIA

Wielka Brytania (Zjednoczone Królestwo) składa się z Anglii, Szkocji, Walii i Irlandii Północnej i każdy z tych czterech krajów (a trzy ostatnie w szczególności) posiada silne poczucie narodowej tożsamości, dziedzictwa i kultury. Parlamenti regionalne zostały ostatnio utworzone w Szkocji, Walii i Irlandii Północnej, aby zdecentralizować władzę w Londynie i pozwolić tym zgromadzeniom na podejmowanie decyzji, które być może lepiej odpowiadałyby specyfice poszczególnych krajów. Wydarzenia takie jak mistrzostwa świata w piłce nożnej przynoszą nieco rywalizacji pomiędzy 4 krajami Wielkiej Brytanii, głównie rywalizacji pozytywnej, ale ogólnie rzecz biorąc, relacje wewnętrzne w Wielkiej Brytanii są dobre i większość osób jest dumna z tego, że może się uważać za obywateli jednego kraju. Przeważająca część społeczeństwa uważa się za monarchistów i preferuje fakt, że głową państwa jest królowa Elżbieta II a nie prezydent.

Choć Brytyjczycy przemieszczają się w celu pracy lub studiów bardziej niż ich europejscy odpowiednicy, a stosunkowo duża ich część nie mieszka w miejscu urodzenia, nadal są w Wielkiej Brytanii obszary, na których występuje silne poczucie tożsamości regionalnej. Zalicza się do nich Kornwalia, na najdalej wysuniętym na południowy zachód krańcu Anglii, która posiada własny dialekt – *Gaelic*, Yorkshire w Anglii, nadal utrzymujące silną rywalizację z Lancashire, z którą toczono były słynne wojny różane, a także Walia, gdzie nadal pierwszym językiem jest walijski. Słusznym jest jednak stwierdzenie, że znaczna część Anglii jest jednolita.

Wielka Brytania to miejsce zamieszkania dużej liczby grup etnicznych. Często mówi się, że w Londynie mieszkają ludzie z całego świata, ale w innych miejscach Anglii również występują duże społeczności etniczne, w wielu spośród angielskich miast. Dużo miast, gdzie rozwinął się przemysł tekstylny oraz miast zachodniego Yorkshire, stanowi miejsce zamieszkania dużych społeczności Bangladeńczyków i Pakistańczyków, w Birmingham mieszka dobrze prosperująca społeczność z Zachodnich Indii, Afro-Karaibów oraz Sikhów Indyjskich, podobnie jak w Manchester i Leeds.

Dodatkowe informacje:

<http://www.eu-cu.com/uk/htm>

http://www.statistics.gov.uk/about/ethnic_group_statistics

<http://www.statistics.gov.uk>

Język narodowy i języki oficjalne

FRANCJA

Francuski jest jedynym językiem oficjalnym, choć języki regionalne nadal istnieją i mogą być nauczane jako drugi język w szkole. Niektóre z tych języków są bardziej trwale niż pozostałe – należy tutaj wymienić korsykański, kataloński, bretoński, baskijski, alzacki i oksytański.

NIEMCY

Niemiecki jest narodowym i oficjalnym językiem, którym mówi większość Niemców. Kraj obfituje także w dialekty, które występują w każdym landzie i niemal w każdym regionie. Zazwyczaj dialekt lub akcent danej osoby zdradza jej pochodzenie. Dla przykładu: jeśli osoby z Meklenburga i Bawarii chciałyby ze sobą porozmawiać używając swoich dialektów, mogłyby mieć prawdziwe problemy ze zrozumieniem się. Wielu Niemców posługuje się także językiem angielskim.

W regionach przygranicznych, na przykład francusko-niemieckich, dzieci zazwyczaj wychowuje się na osoby dwujęzyczne. Języki mniejszościowe, duński, północno i południowo-fryzyjski, rumuński, języki górnej i dolnej Serbii, promowane są w ramach Europejskiej Karty Języków Regionalnych i Mniejszościowych, która została ratyfikowana przez Niemcy w roku 1998.

Dodatkowe informacje:

http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/en/federal-states/content/background-1/the-german-language.html?type=&no_cache=1&sword_list%5B0%5D=language

WŁOCHY

Włoski jest językiem, którym posługuje się przeważająca większość Włochów. Pewne części regionu Trentino-Alto Adige są zdominowane przez język niemiecki, występuje tam także mniejszość posługująca się łaciną. W regionie Valle d'Aosta występuje mniejszość frankojęzyczna, a słoweńskim posługuje się grupa mniejszościowa w regionie Trieste-Gorizia. W języku angielskim można porozumieć się w miejscach o dużym ruchu turystycznym, lecz aby porozumieć się z mieszkańcami bardziej odległych miejscowości potrzebny jest dobry słownik, a nawet to może okazać się niewystarczające, gdyż w wielu mniejszych miastach i na wsiach wielu regionów nadal jest w użyciu dialekt, którego nie ma w żadnym słowniku. Dopiero od lat 60-tych, kiedy to rozwój ekonomiczny pozwolił na powszechny dostęp do programów telewizyjnych państwowej stacji telewizyjnej RAI, włoski stał się powszechnie znany i w dużym stopniu zestandaryzowany.

Obecnie, pomimo regionalnych różnic w akcencie i rytmie, włoski jest w pełni zrozumiały dla wszystkich, na terenie całego kraju. Niemniej, pewne dialekty są kultywowane jako wyznaczniki zróżnicowania regionalnego – na przykład dialekt neapolitański, wykorzystywany intensywnie w popularnych piosenkach folkowych. W ostatnich latach wiele osób rozwinęło w sobie poczucie dumy z tytułu posługiwania się dialektem.

POLSKA

Narodowym językiem oficjalnym jest polski. Zgodnie z ustawą o mniejszościach narodowych z 2005 roku, etniczne grupy mniejszościowe cieszą się ochroną prawną w zakresie kultywowania własnych języków i kultur. W regionach zamieszkałych przez grupy mniejszościowe są szkoły, w których nauczają się języków tych mniejszości. Nie jest niczym niezwykłym możliwość nauki białoruskiego, litewskiego, łemskiego, słowackiego i ukraińskiego w polskich szkołach. Istnieją także tak zwane klasy Romów, można również uczyć się hebrajskiego (2 prywatne szkoły w Warszawie i Wrocławiu) oraz jidisz (kursy).

WIELKA BRYTANIA

Językiem narodowym jest angielski i mimo, że akcenty regionalne są w nim obecne bardzo mocno, nie przybiera to formy dialektów regionalnych, z wyjątkiem niektórych regionów (w szczególności Tyneside, Yorkshire, Lancashire na północy i Devon oraz Kornwalia na południowym zachodzie), które posiadają własne, wyróżniające je słownictwo, które może być całkiem niezrozumiałe dla osób z zewnątrz. Język walijski jest nadal w

intensywnym użyciu w pewnych częściach Walii, a niektóre bardziej odległe regiony Szkocji posiadają własny język oraz kilka bardzo silnych dialektów. Irlandia Północna posiada wyraźnie inny akcent, ale w przeważającej części Anglii mówi się w bardzo podobny sposób.

Religia i religijność. Tolerancja religijna. Tolerancja dla odmienności.

FRANCJA

Przez długi czas Francja była nazywana "Pierworodną Córą Kościoła Katolickiego". Kościół został oddzielony od państwa w roku 1905 i Francja jest obecnie państwem bezwyznaniowym. Występują tu wszystkie religie, ale kraj pozostał katolicki przez tradycję (mimo, iż liczba praktykujących katolików zmniejsza się). Drugą w kolejności religią jest islam, z powodu dużego napływu imigrantów z Afryki Północnej w latach 60-tych i 70-tych, reprezentowane są także protestantyzm i judaizm.

Społeczeństwo francuskie jest wieloetniczne, charakteryzuje je rosnąca otwartość, jednak w niektórych okresach, zwłaszcza w wyniku trudności gospodarczych, wzrasta we Francji popularność ugrupowań silnie prawicowych. Pomimo stosowania środków na rzecz integracji osób niepełnosprawnych, codzienne życie tej grupy osób nie zawsze jest tak łatwe, jak mogłoby być.

NIEMCY

Dominującymi religiami w Niemczech są protestantyzm i katolicyzm, które skupiają około 28 milionów wiernych. Muzułmanie stanowią drugą co do wielkości grupę z 3 milionami wyznawców. Przeważająca większość muzułmanów to sunnici. Szyici i alewici stanowią znacznie mniejszą grupę. Żydzi są trzecią co do wielkości społecznością religijną w Niemczech. Inne grupy religijne, które można spotkać w Niemczech, to ortodoksyjni chrześcijanie, hinduiści, buddyści oraz bahaici. W Niemczech istnieje ponad 160 różnych społeczności religijnych. Święta muzułmańskie, żydowskie i święta innych grup mniejszościowych, takie jak islamskie *Eid ul Fitr* oraz *Eid ul Adha*, czy żydowskie *Rosh Hashanah* oraz *Yom Kippur* nie są w Niemczech świętami państwowymi.

Ustawa zasadnicza gwarantuje wolność wyznania i przekonań religijnych/sumienia, jak również możliwość swobodnego praktykowania własnej wiary. W Niemczech nie ma ustanowionego Kościoła państwowego, to znaczy nie ma powiązań pomiędzy administracją państwową i kościelną, a tym samym nie występuje kontrola Kościołów przez państwo. Relacje pomiędzy państwem a Kościołami mają charakter partnerski i poza ustawą zasadniczą regulowane są przez konkordaty i porozumienia. Państwo uczestniczy w finansowaniu wielu placówek prowadzonych przez Kościoły – takich jak szkoły i przedszkola. Kościoły uprawnione są do pobierania podatków od swoich wiernych, są one standardowo przekazywane państwu po potrąceniu kosztów uzyskania. Przyszli teologowie są najczęściej kształceni na uniwersytetach państwowych, Kościoły mają prawo głosu przy obsadzaniu katedr teologicznych, co jest zagwarantowane w specjalnej karcie. Społeczne i charytatywne zaangażowanie Kościołów stanowi integralną część życia publicznego. Ich działania są niezbędne w szpitalach, domach starców, domach opieki, poradnictwie oraz wszelkich innych typach opieki, a także w szkołach i instytucjach szkoleniowych.

Dodatkowe informacje:

<http://www.handbuch-deutschland.de>

<http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de>

WŁOCHY

Włochy są głęboko religijnym państwem, kolebką Kościoła Katolickiego i domem samego Papieża. Ponad 87% populacji to katolicy obrządku rzymskiego, a około 13% identyfikuje się z inną religią lub nie identyfikuje się z żadną. Zgodnie z licznymi badaniami (Gallup i inni) Włochy wykazują ponad 40% udział ludności w cotygodniowych nabożeństwach.

Protestanckie, ortodoksyjne, judaistyczne i muzułmańskie mniejszości również współistnieją, lecz ich obecność, zgodnie z wynikami badań statystycznych, jest często ograniczona i zawężona do bardziej kosmopolitycznych regionów kraju.

We Włoszech mieszka obecnie ponad 30 000 judaistów, 30 000 buddystów i 1 milion muzułmanów. Islam był niemal nieobecny od momentu zjednoczenia kraju w roku 1861 do lat 70-ych, kiedy zaczęła napływać pierwsza fala imigrantów z Afryki Północnej. Napływający mieszkańcy Afryki Północnej, głównie pochodzenia berberyjskiego lub arabskiego, pochodzili przede wszystkim z silnie islamskiego Maroka, choć w ostatnich latach w ślad za nimi przybyli Tunezyjczycy, Albańczycy i w mniejszym zakresie Libijczycy, Egipcjanie, Pakistańczycy, Arabowie z Bliskiego Wschodu oraz Kurdowie. Niektórzy szacują liczbę Włochów nawróconych na islam na około 10 000.

Trzeci raport (maj 2006) na temat Włoch, przygotowany przez Europejską Komisję Przeciw Rasizmowi i Nietolerancji (European Commission against Racism and Intolerance – ECRI) stwierdza, że został osiągnięty pewien postęp. W ramach zmian wprowadzonych do ustawodawstwa antydyskryminacyjnego, władze włoskie powołały specjalny organ do walki z dyskryminacją rasową, który wspomaga jej ofiary i podnosi poziom świadomości na temat tego zjawiska wśród społeczeństwa. Prawodawstwo antydyskryminacyjne zostało w niektórych przypadkach zastosowane do kwestii związanych z zatrudnieniem i gospodarką mieszkaniową.

Debata polityczna dotycząca rasizmu i ksenofobii nasiliła się, a jej przedmiotem są w szczególności obywatele państw nienależących do UE, Romowie i Muzułmanie. Członkowie tych grup nadal doświadczają uprzedzeń i dyskryminacji w wielu obszarach. Prawodawstwo imigracyjne sprawiło, że sytuacja wielu osób nie będących obywatelami UE stała się bardziej niepewna, a jego wdrażanie, w szczególności wobec imigrantów bez legalnego statusu, poskutkowało narażeniem tych osób na większe ryzyko pogwałcenia praw człowieka. Wzrosła podatność członków tej i innych grup na rasizm i dyskryminację rasową z powodu braku politycznego wsparcia na rzecz ochrony jednostek przed podżeganiem do przemocy rasowej i dyskryminacji.

Władze włoskie odnotowują, że incydenty rasistowskie, ksenofobiczne i antysemitckie są we Włoszech stosunkowo rzadkie i w ostatnich latach wykazują ogólnie rzecz biorąc tendencję malejącą.

Jednak w rzeczywistości mówi się, że członkowie społeczności muzułmańskich są w coraz większym stopniu narażeni na uprzedzenia i dyskryminację. Zwłaszcza po wydarzeniach z dnia 11 września 2001 roku, istniejące już uprzedzenia wobec członków tych społeczności zostały wzmocnione przez częste uogólnienia i skojarzenia czynione w debatach publicznych i mediach, w których islam utożsamiany jest z fundamentalizmem lub terroryzmem.

POLSKA

W Polsce zarejestrowanych jest ponad 20 Kościołów chrześcijańskich, około 10 wyznań niechrześcijańskich oraz prawie 20 innych związków wyznaniowych. Dominującym wyznaniem jest jednak katolicyzm według obrządku rzymskiego. Polacy są dość religijni, 96% deklaruje się jako katolicy. Niemniej, tylko 58% regularnie uczestniczy w praktykach religijnych. Również pod tym względem występują znaczące różnice regionalne.

Polacy uczestniczą najczęściej w niedzielnych mszach świętych w kościołach. 18% Polaków deklaruje, że od czasu do czasu bierze udział w praktykach religijnych, a 8% nie uczestniczy w nich w ogóle.

Pomimo, iż dominuje Kościół Rzymskokatolicki, inne wyznania są akceptowane. Występują też jednostki i grupy, które są nietolerancyjne wobec odrębności religijnej. Polska może być postrzegana jako jedno z szybciej dostosowujących się, wielokulturowych społeczeństw w Europie. W rzeczy samej niewiele przepisów prawnych ukierunkowanych jest na ograniczenie praw obywatelskich imigrantów przebywających w Polsce. Tylko 1 na 15 Polaków jest przeciwko przyznawaniu pełnych praw obywatelskich imigrantom.

Dodatkowe informacje:

<http://www.cbos.com.pl>

http://paiz.gov.pl/nawosci?id_news376&lang_id=2

WIELKA BRYTANIA

Dwoma wielkimi religiami w Wielkiej Brytanii są kościół anglikański, który sam ma wiele odłamów (metodyści, baptyści, kościół zjednoczony reformowany) oraz katolicyzm. Liczebność wyznawców tych dwóch religii maleje, a uczęszczanie do kościołów również bardzo się zmniejsza. Ze względu na to, że w Wielkiej Brytanii mieszka wiele grup etnicznych, jest tu również wielu muzułmanów, sikhów, hinduistów, a duże społeczności żydowskie występują w wielu angielskich miastach. Tolerancja religijna jest zazwyczaj duża, ale miejsca kultu często stają się obiektami ataków w okresach napięć etnicznych. W Wielkiej Brytanii istnieją szkoły kościelne, ale wiele innych szkół zapewnia dostęp wszystkim grupom religijnym, a uczniowie zdobywają tam wiedzę o różnych religiach świata.

Pod wieloma względami obywatele Wielkiej Brytanii są bardziej otwarci i tolerancyjni niż byli kiedykolwiek wcześniej, zwłaszcza młodsze pokolenie przywiązuje mniejsze znaczenie do odmiennej seksualności, rasy, koloru skóry i religii niż wielu z ich rodziców. Istnieje również znacznie wyższa świadomość niepełnosprawności fizycznej i psychicznej i zrobiono wiele, by wszyscy ludzie mieli te same prawa i możliwości. Prawo pracy chroni jednostki przed dyskryminacją, a w szkołach nie mogą mieć miejsca żadne zjawiska wykluczenia.

Dodatkowe informacje:

<http://www.eu-cu.com/uk.htm>

http://www.statistics.gov.uk/about/ethnic_group_statistics/

Powszechnie znane postaci historyczne

FRANCJA

Joanna d'Arc (bohaterka narodowa Francji i święta Kościoła Rzymskokatolickiego), Napoleon Bonaparte (imperator Francji), Jean Jaurès (przywódca francuskich socjalistów), Jean Moulin (francuski ruch oporu), General de Gaulle (dowódca wojsk i prezydent Francji), Ludwik Pasteur (mikrobiolog i chemik), Piotr i Maria Curie (fizycy).

Wielcy pisarze: Molière, La Fontaine, Voltaire, Rousseau, Diderot, Hugo, Baudelaire, Alexandre Dumas, Balzac, Zola.

NIEMCY

W roku 2003 Konrada Adenauera uznano za «Najlepszego Niemca» podczas telewizyjnego show stacji ZDF. Za nim uplasowali się Marcin Luther, Karol Marx, Geschwister Scholl, Willy Brandt, Jan Sebastian Bach, Jan Wolfgang von Goethe, Jan Gutenberg, Otto von Bismarck i Albert Einstein.

Inne postaci:

Ludwig van Beethoven, Richard Wagner – kompozytorzy.

Heinrich Heine, Thomas und Heinrich Mann, Immanuel Kant, Friederich Schiller, Heinrich von Kleist, Bertolt Brecht, Heinrich Böll, Hegel, Friedrich Nietzsche, Günter Grass a także bracia Grimm, Wilhelm Busch – wielcy pisarze, filozofowie i myśliciele.

Daimler, Carl Friedrich Benz, Rudolf Diesel, Robert Koch, Max Planck, Werner von Siemens, Johannes Gutenberg, Alexander von Humboldt – znani na całym świecie badacze i wynalazcy.

Ludwig Erhard – niektórzy politycy znani jako postaci historyczne.

Dietrich Bonhoeffer, Geschwister Scholl – członkowie ruchu oporu w czasie II wojny światowej.

Dodatkowe informacje:

<http://www.zdf.de/ZDFmediathek/inhalt/25/0,4070,2079865-6-10,00.html>

http://www.muenchen-stadtteile.de/haidhausen-news/friedensreich-hundertwasser_100118_100586.html

WŁOCHY

Europejski okres renesansu (XIV i XV wiek) rozpoczął się we Włoszech. Osiągnięcia literackie, takie jak poezja Dantego, Petrarcki, Tasso i Ariosto, a także proza Boccaccia i Machiavellego, wywarły ogromny i trwały wpływ na późniejszy rozwój kultury europejskiej, podobnie jak malarstwo, rzeźba i architektura, z takimi wielkimi twórcami jak Filippo Brunelleschi, Leonardo da Vinci, Raffaello, Botticelli, Beato Angelico i Michał Anioł.

Wpływ na muzykę włoskich kompozytorów, takich jak Palestrina, Monteverdi, Corelli i Vivaldi okazał się epokowy. W wieku XIX romantyczna opera włoska przeżywała rozkwit, pod dyktando takich mistrzów jak Gioacchino Rossini, Giuseppe Verdi i Giacomo Puccini.

Dodatkowe informacje:

<http://www.daddezio.com/genealogy/italian/famous/index.html>

<http://www.answers.com/topic/italian>

<http://www.italylink.com/woi/famousitalians/index.html>

http://www.tricolore.net/cgi-bin/display_celeb.html

POLSKA

Władysław Jagiełło – król i zwycięzca w bitwie pod Grunwaldem w 1410 roku

Fryderyk Chopin – pianista i kompozytor

Mikołaj Kopernik (Copernicus) – astronom

Tadeusz Kościuszko – generał i przywódca powstania przeciwko caratowi rosyjskiemu

Maria Skłodowska-Curie – odkrywczyni radu i polonu, dwukrotnie otrzymała nagrodę Nobla

Stanisław Moniuszko – dyrygent i kompozytor

Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Cyprian Kamil Norwid – pisarze romantyczni

Józef Piłsudski – marszałek, naczelnik Państwa i dwukrotnie premier Polski w okresie między wojnami światowymi

Karol Wojtyła – papież Jan Paweł II

WIELKA BRYTANIA

Ostatnie badanie na temat tego, kogo Wypiarze uważają za największego Brytyjczyka, wyłoniło zwycięzcę w osobie Winstona Churchila, brytyjskiego premiera, który wyprowadził Wielką Brytanię zwycięsko z II wojny światowej. Pozostali laureaci to między innymi: Isambard Kingdom Brunel (słynny inżynier), William Shakespeare (pisarz), Karol Darwin (przyrodnik), John Lennon (muzyk), Księżna Diana (księżna Walii), Izaak Newton (fizyk, matematyk, astronom, alchemik), Horaciusz Nelson (admirał angielski) i królowa Elżbieta I.

Utrwalone kulturowo wzorce zachowania

Podejście do rodziny. Siła więzi rodzinnej. Tradycyjny model rodziny.

FRANCJA

Rodzina przeszła znaczną ewolucję. Jeśli wierzyć jednemu z ostatnich badań INSEE (Krajowy Instytut Statystyki i Badań Ekonomicznych) z 1999 roku, metropolia francuska liczy sobie 23,8 miliona gospodarstw domowych. Struktura gospodarstw domowych i rodziny podlega ewolucji odzwierciedlającej zmiany obyczajowe. Gospodarstwa domowe są mniejsze i istnieje wiele związków pozamałżeńskich i rodzin bezdzietnych, podobnie jak rodziców samotnie wychowujących dzieci. Więcej niż połowa gospodarstw domowych liczy jednego lub dwóch członków: jedna osoba na trzy żyje samotnie, a jedna para na cztery jest bezdzietna. Rodzina nie jest już bazą wsparcia dla społeczeństwa. Pozostaje ona miejscem schronienia w razie poważnych kłopotów lub azylem dla młodych ludzi mających trudności ze znalezieniem pracy. Dom rodzinny jest bezpiecznym rajem, do którego można wrócić w razie kłopotów.

Ojciec nie jest już dominującą i autorytarną postacią, dzieli się tą rolą z matką. Stosunki dzieci-rodzice polegają na dyskusji i wymianie poglądów i są raczej egalitarne niż autorytarne. Dziadkowie uważani są za źródło stabilności i miejsce schronienia, mają oni nierzadko bardzo pozytywne kontakty z wnukami.

http://www.insee.fr/fr/ffc/accueil_ffc.asp

NIEMCY

Zmiany demograficzne oznaczają nie tylko starzenie się ludności, lecz także zmianę wzorców funkcjonowania w związku partnerskim. Małżeństwo, jako instytucja społeczna i rodzina w swej tradycyjnej postaci, nie uległo jeszcze zanikowi. Jednak odsetek osób decydujących się na małżeństwo i posiadanie dzieci zmniejsza się.

Mimo to, rodzina nadal stanowi pierwszą i najważniejszą grupę społeczną i jest z tego względu jedną z najważniejszych instytucji społecznych. W ciągu lat, jej znaczenie jako centrum życia raczej wzrosło niż zmalało. Wśród priorytetów osobistych rodzina znaczy więcej niż praca dla niemal 90% społeczeństwa. Cztery na pięć osób (81%) żyje w rodzinach. Niemal co druga osoba (47%) żyje w tradycyjnej rodzinie, składającej się z małżeńskiej pary z dziećmi.

Niemniej, wyobrażenia o wzorcu rodziny, jak również jej struktura zmieniły się diametralnie w toku przemian społecznych. W tradycyjnej rodzinie role poszczególnych płci były ściśle określone: ojciec był żywicielem rodziny, a matka gospodynią. Model "żywiciela" nie jest już dominującym sposobem życia. Pojawiło się szereg form wspólnego życia i większa elastyczność w wyborach między tymi formami, nawet co do decyzji o tym, czy w ogóle zakładać rodzinę. Nie pozostaje to bez wyraźnego związku ze zmienioną rolą kobiet; obecnie około 60% matek pracuje. Rodziny stały się mniejsze. Jest więcej rodzin z jednym dzieckiem, niż rodzin z trojgiem lub większą liczbą dzieci. Typowe są rodziny z dwojgiem dzieci. Rośnie też liczba osób samotnych oraz związków bezdzietnych.

W ciągu kilku ostatnich dekad relacje wewnątrzrodzinne także przeszły pewną zmianę. Ogólnie rzecz biorąc stosunki między rodzicami i dziećmi są bardzo dobre i najczęściej nie są nacechowane posłuszeństwem, podporządkowaniem i zależnością, ale raczej zaangażowaniem, równouprawnieniem, wsparciem, uczuciem i uczeniem niezależności.

Obecnie rodzina składająca się z trzech pokoleń żyjących pod jednym dachem stała się rzadkością. Niemniej, występują silne więzi emocjonalne między dorosłymi dziećmi a ich rodzicami oraz między dziadkami a wnukami.

Dodatkowe informacje:

<http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/en/society/main-content-08/families.html>

<http://www.destatis.de>

<http://www.handbuch-deutschland.de>

WŁOCHY

Struktura rodziny zmienia się odpowiednio do zmieniającej się roli kobiety. Małżeństwa są mniej powszechne, liczba rozwodów rośnie, podobnie jak liczba par, które mieszkają razem bez ślubu.

We Włoszech często można spotkać synów, którzy mieszkają ze swoimi rodzicami dłużej niż w krajach zachodnich, często do osiągnięcia wieku 30 lub 35 lat. Normalnym zjawiskiem jest pozostawanie młodych ludzi w domu rodzinnym i zależność ekonomiczna od rodziny aż do momentu zawarcia małżeństwa. Klasyczny wzorzec rodziny z dziećmi nadal dominuje, mimo iż częstsze stało się zawieranie małżeństw później; przyczyną jest to, że kobiety więcej inwestują w swoją karierę i zakładają rodziny w późniejszym etapie życia.

W życiu Włochów kluczową rolę pełni rodzina, w których "Mamma" jest królową. Rodzice często mieszkają w domach swoich dzieci i opiekują się wnukami. Dużą rolę w życiu rodzinnym odgrywają także wujowie i ciotki. Poszerzona rodzina staje się mniej liczebna, ale nadal jest głównym źródłem bezpieczeństwa.

Dodatkowe informacje:

<http://www.italica.rai.it/principali/lingua/culture/famiglia.htm>

<http://www.edscuola.it/archivio/statistiche/famiglia.html>

http://www.forumfamiglie.org/forumroot/in_evidenza/GIFSchedaFAM.RTF

<http://www.personal.psu.edu/staff/g/x/gxb2/Memories.html>

POLSKA

W polskiej rodzinie wzrosła niezależność wewnątrzrodzinna. Wzrosły możliwości decydowania o własnym losie i w konsekwencji kontakt z rodziną rozluźnia się, a więzi międzyrodzinne ulegają osłabieniu. Zakres swobody i niezależności dzieci, zwłaszcza nastolatków, jest w rodzinach znacznie wyższy niż na przykład dwanaście lat temu.

Do niedawna w Polsce dominował raczej tradycyjny model rodziny, z ojcem (głową rodziny) zarabiającym na utrzymanie rodziny i matką zajmującą się gospodarstwem domowym i opiekującą się dziećmi. Model ten uległ znaczącym zmianom w ostatnich latach. Większość kobiet zdobywa dobre wykształcenie i rozpoczyna pracę bezpośrednio po ukończeniu studiów. Chcą one uczestniczyć w życiu zawodowym niezależnie od tego, czy wychowują dzieci, czy nie. Dlatego też, coraz bardziej popularny i pożądanym przez Polaków staje się partnerski model rodziny. Jednak nie jest on w pełni realizowany, gdyż często mężczyźni zamiast "pomagać" w prowadzeniu gospodarstwa domowego wolą, by główna odpowiedzialność za jego prowadzenie spoczywała na kobiecie. W ten sposób podział zadań nie zawsze jest postrzegany jako sprawiedliwy, szczególnie przez kobiety.

W trójpokoleniowej rodzinie, dziadkowie nadal odgrywają ważną rolę. Dalsi członkowie rodziny (krewni) często nie mają określonych ról, a istotne są jedynie więzy pokrewieństwa. Kontakty utrzymywane są najczęściej poprzez spotkania rodzinne (pierwsze komunie, wesela, pogrzeby, itp.)

WIELKA BRYTANIA

Ogólnie rzecz biorąc panuje opinia, że typowa komórka rodzinna podlega w ostatnich kilku dekadach erozji. Wiele mówi się o rodzinach dysfunkcyjnych i wiele nieprawidłowości społecznych przypisywanych jest załamaniu spójności komórki rodzinnej. Przy rosnącym wskaźniku rozwodów (najwyższym w Europie Zachodniej), wiele dzieci żyje tylko z jednym rodzicem lub w rodzinach z ojczymem lub macochą. Dużo mówi się o braku szacunku młodszych pokoleń wobec starszych. Mimo to, większość rodzin w Wielkiej Brytanii wciąż charakteryzuje solidność i harmonia, a dla wielu osób spotkania rodzinne są kluczowym i cenionym elementem codziennego życia.

Nie można już powiedzieć, że w Wielkiej Brytanii funkcjonuje tradycyjny model rodziny, a jednocześnie głową rodziny nie zawsze jest mężczyzna. Nie jest już normą sytuacja, że ojcowie wychodzą do pracy, podczas gdy matki opiekują się domem, jak miało to miejsce 30-40 lat temu, a w wielu rodzinach obydwoje rodziców robi karierę i dzieli obowiązki domowe i rodzicielskie. Dziadkowie odgrywają ważną rolę w opiece nad dziećmi, gdy matki chcą wrócić do pracy, ale ogólnie rzecz biorąc hierarchia w rodzinie niemal zanikła wraz z pojawieniem się etosu dzielonej odpowiedzialności i dominacji partnerstwa.

Posiadanie dzieci. Samotni rodzice, małżeństwo formalne i nieformalne. Rozwody.

FRANCJA

Liczba zawartych małżeństw zmniejszyła się z 319 900 w 1960 r. do 278 000 w roku 2005. Pary często biorą ślub po urodzeniu pierwszego dziecka, aby legitymować związek. Francja ma jeden z najwyższych współczynników dzietności w Europie. W 2005 roku liczba urodzeń wzrosła, osiągając niemal rekordowy poziom, jaki odnotowano w 2000 roku. Rodziny zazwyczaj mają dwoje dzieci. Liczba małżeństw jest stabilna po raz pierwszy od rekordowego roku 2000. Obserwuje się też wzrost liczby PACS (Cywilnych Paktów Solidarności), legalizujących związki nieformalne między dwojgiem ludzi. Jedno małżeństwo na trzy kończy się rozwodem, wskaźnik ten jest wyższy w rejonach miejskich, a zwłaszcza w regionie Paryża.

http://www.diplomatie.gouv.fr/en/france_159/discovering-france_2005/profile-of-france_1977/french-society_1400.html

NIEMCY

W Niemczech nadal przywiązuje się wagę do stabilnego związku z partnerem – 21,6 milionów par żyje razem, z czego 89% stanowią osoby z tradycyjnym aktem małżeństwa. Dla większości związków dzieci oznaczają kompletność rodziny. Zgodnie z reprezentatywnym badaniem (mini-spisem) z kwietnia 2002 roku, jedynie 12% kobiet między 35 a 40 rokiem życia nie ma dzieci. Około 2,4 miliona osób, w większości kobiet, samotnie wychowuje dzieci. W całej populacji Niemiec, 17% osób żyje samotnie, przy czym znacznie częściej są to kobiety niż mężczyźni. Mimo, iż większość osób nadal popiera tradycyjną formę małżeństwa, życie razem bez zawartego małżeństwa stało się bardziej popularne w ciągu ostatnich kilku lat. Od 1996 roku, liczba związków pozamałżeńskich wzrosła w Niemczech Zachodnich o 25% do poziomu 1,7 miliona, a w Niemczech Wschodnich o 24% – do poziomu 543 000. Brak jest wiarygodnych danych porównawczych na temat gospodarstw domowych prowadzonych wspólnie przez osoby tej samej płci, jednak Federalny Urząd Statystyczny podaje przedział od 53 000 do 148 000. Ustawa o prawach związków pozamałżeńskich z 2002 roku przyznaje partnerom tej samej lub odmiennej płci taki sam status prawny, jaki przysługuje członkom rodzin.

Zmianom podlega nie tylko styl życia ale także podstawowe postawy moralne. Wierność jednemu partnerowi pozostaje istotną wartością ale stosunek do pozostawania razem przez całe życie uległ rozluźnieniu. Z drugiej strony, wzrosły oczekiwania związane z partnerstwem. Jest to przyczyna, z powodu której ponad 40% małżeństw zakończyła się w ciągu ostatnich kilku lat rozwodem. Zazwyczaj większość osób zawiera powtórnie związek małżeński lub szuka innego partnera.

Daje się także zaobserwować wyraźny wzrost liczby związków pozamałżeńskich. Mieszkanie razem bez faktycznego zawarcia małżeństwa jest szczególnie popularne wśród młodych ludzi i tych, których małżeństwo ostatnio się rozpadło. W rezultacie wzrosła także liczba dzieci nieślubnych. W zachodnich Niemczech ponad jedna piąta, a we wschodnich ponad połowa to dzieci kobiet niezamężnych. Jednym ze skutków tych zmian jest wzrost liczby rodzin z ojczymem lub macochą oraz osób samotnie wychowujących dzieci. Jedna piąta wszystkich gospodarstw domowych z dziećmi to osoby samotnie wychowujące dzieci, najczęściej samotne matki.

Niemcy mają jeden z najniższych na świecie wskaźników urodzeń. Dzieci rodzi się zbyt mało i zbyt późno. Większość kobiet rodzi pierwsze dziecko mając trzydzieści kilka lat, a na każdą kobietę przypada średnio 1,3 dziecka. Mimo to, w ostatnich latach liczba ludności Niemiec utrzymywała się na stałym poziomie. Deficyt urodzeń kompensował napływ około 3 milionów imigrantów. Niski wskaźnik urodzeń połączony jest z dłuższym przeciętnym trwaniem życia – wynosi on obecnie 74,4 lata dla nowo narodzonego chłopca i 80,6 lat dla dziewczynki.

Dodatkowe informacje:

<http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/en/society/main-content-08/families.html>

<http://www.destatis.de>

<http://www.handbuch-deutschland.de>

WŁOCHY

Dane ISTAT za 2004 wykazują, że na 1 kobietę przypada średnio 1,33 dziecka, co jest najwyższym wskaźnikiem w ostatnich 15 latach. W ciągu ostatnich dziesięciu lat liczba ta wykazywała tendencję rosnącą, z wyjątkiem roku 1985, w którym współczynnik dzietności obniżył się aż do poziomu 1,19 dziecka na kobietę. W skali międzynarodowej, Włochy pozostają jednym z krajów o najniższych wskaźnikach przyrostu demograficznego.

W roku 2004 liczba zawartych małżeństw zmniejszyła się do 250 000 w porównaniu z 260 000 w 2003 roku. Tak więc liczba osób zamężnych i zawierających małżeństwa maleje, podczas gdy liczba osób żyjących samotnie rośnie.

Głównym źródłem prawa, gdy mówi się o rodzinie, jest kodeks cywilny. W rozumieniu kodeksu cywilnego rodzina to trwałe związki kobiety i mężczyzny, zazwyczaj poszerzany w wyniku narodzin synów, którzy, przynajmniej do osiągnięcia samodzielności, zamieszkują z rodzicami i całe dziedzictwo wynikające z więzów emocjonalnych i więzów krwi. W rodzinie solidarność przekłada się na normy postępowania, wynikające z moralności, religii i zwyczajów, przestrzegane spontanicznie przez jej członków.

Konstytucja Włoch stanowi natomiast, że "Republika uznaje prawa rodziny jako komórki utworzonej poprzez małżeństwo". Podkreślanie tych zasad wydaje się być bezużyteczne, gdyż realia odbiegają od owych rygorystycznych definicji: instytucja małżeństwa traci po części swój bliszc, w zamian nasila się zjawisko konkubinatu i związków homoseksualnych.

Konkubinatu bywa wynikiem wyboru, czasem jest wynikiem konieczności, czasem też ma charakter próby. Jakikolwiek byłby powód, wielu Włochów woli taki wariant wspólnego życia niż małżeństwo. Jest to początek nowej tendencji dla Włoch, podczas gdy w innych krajach, w szczególności skandynawskich, jest to już utrwalona prawidłowość.

Obecnie konkubinatu nie jest we Włoszech uregulowany prawem. W oczekiwaniu na to, że ta forma związku zostanie „wyparta”, osobom żyjącym w wolnym związku odmawia się wielu praw. Również ze względu na to, że wzajemne obowiązki nie wynikają bezpośrednio z prawa, konkubinatu może mieć negatywny wpływ na stosunki ekonomiczne między dwoma małżonkami w separacji lub po rozwodzie, tzn. osoba żyjąca w konkubinacie może stracić prawo do alimentów, jeśli konkubent zapewniał jej utrzymanie.

W celu ochrony naturalnych związków, w niektórych okręgach administracyjnych Włoch wprowadzono instytucję cywilnego rejestrowania małżeństwa. Jak dotąd, liczba okręgów, w których oferuje się tę niewielką „wolność” nie jest duża. Są to między innymi: Empoli, pierwsza pod względem liczby takich związków w 1993 roku, Tarquinia, Milan, Pisa, Voghera.

Dodatkowe informacje:

<http://www2.law.uu.nl/priv/cefl/Reports/pdf/Italy02.pdf>

POLSKA

Rosnąca aktywność zawodowa kobiet spowodowała wzrost ich ekonomicznej niezależności i możliwości wyboru różnych ról społecznych. W rezultacie, nie tylko zmniejszyła się rola małżeństwa jako formy zabezpieczenia ekonomicznego, ale także zmieniło się postrzeganie atrakcyjności małżeństwa i macierzyństwa jako głównej formy aktywności życiowej. Obecnie, zarówno małżeństwa, jak i związki pozamałżeńskie posiadające dzieci, nie są zbyt liczne. Najbardziej typowa rodzina w Polsce to rodzina z jednym dzieckiem. Choć można znaleźć rodziny wielodzietne, to ich liczba zmniejsza się z każdym rokiem. Rodziny z jednym dzieckiem stanowią 46,9% rodzin, z dwojgiem dzieci 36,2%, a z trojgiem lub więcej 16,9%.

Odsetek małżeństw z dziećmi jest wyższy na wsi (60,8%) niż w miastach. Odsetek małżeństw wielodzietnych na terenach wiejskich jest ponad dwukrotnie wyższy (25,3%) niż na terenach uprzemysłowionych/miejskich.

Obecną sytuację rodzin w Polsce cechuje wzrost liczby osób samotnie wychowujących dziecko. Osoby te to przeważnie matki (90,6%). W 2002 roku 25,8% z nich było rozwódkami, 17,5% osobami niezamężnymi, a 15,6% wdowami. Największą grupą samotnych ojców są wdowcy – 32,1%, najczęściej mieszkający na wsi.

Decyzja o założeniu rodziny i posiadaniu dzieci podejmowana jest w coraz późniejszym wieku. W 2003 roku przeciętny wiek przy zawarciu pierwszego małżeństwa wyniósł dla kobiet 24,3 lat, a dla mężczyzn 26,6 lat. Coraz większą popularność zyskują związki nieformalne, oparte tylko i wyłącznie na więzach emocjonalnych, które połączone są z wspólnym prowadzeniem gospodarstwa domowego. Rozwiązanie to jest szczególnie popularne wśród ludzi młodych i nazywane jest „małżeństwem na próbę”. Związki nieformalne, których liczba stale rośnie, są najpopularniejsze wśród osób w wieku od 28 do 32 lat.

Obecnie, małżeństwa kończą się rozwodami częściej niż w przeszłości. W 2004 roku sądy rodzinne podjęły decyzję o rozwiązaniu małżeństwa w 51 tys. spraw rozwodowych. Liczba rozwodów w roku 2004, w porównaniu z rokiem 2003, wzrosła o 123%, a liczba separacji ponad trzykrotnie. W dwóch przypadkach na trzy z pozwem o rozwód występowały kobiety.

WIELKA BRYTANIA

Przeciętna liczba dzieci w rodzinie utrzymuje się na poziomie 1,7, co oznacza znaczący spadek od średniego poziomu 2,4 sprzed kilku lat. Obecnie bardziej typowe są mniejsze rodziny, ze względu na wzrost liczby kobiet, które z powodu trwałej pracy zawodowej miałyby trudności z godzeniem pracy z opieką nad większą liczbą dzieci. Wiele osób znacznie później zakłada rodzinę, także z powodu kariery zawodowej; często nie mają oni wystarczająco dużo czasu na wychowywanie więcej niż jednego lub dwojga dzieci. Z tego względu występuje znacząca różnica między liczebnością rodzin w gorzej wykształconych, biedniejszych warstwach, a liczebnością rodzin w dobrze wykształconej, bogatej klasie średniej. Rodziny robotnicze są często większe niż rodziny klas średnich. Zwiększa się liczba osób samotnych wychowujących dzieci.

Odsetek osób decydujących się na małżeństwo jest ciągle niski. Wiele osób decyduje się natomiast na wspólne mieszkanie i wspólne tworzenie rodziny bez formalnego zawarcia małżeństwa. Wskaźnik rozwodów osób, które decydują się na małżeństwo jest wyższy niż kiedykolwiek wcześniej i najwyższy w zachodniej Europie.

Dodatkowe informacje:

<http://www.statistics.gov.uk/cci/nugget.asp?id=951>

<http://www.statistics.gov.uk/cci/nscl.asp?id=7475>

Kulturowo przyjęte sposoby obchodzenia uroczystości w życiu prywatnym i w pracy

FRANCJA

Wszystkie uroczystości są obchodzone prywatnie i dlatego każdy organizuje je w taki sposób, jaki mu odpowiada. Urodziny zwykle świętuje się w gronie rodziny lub przyjaciół. Imieniny obchodzi się dziś rzadziej niż kiedyś, z wyjątkiem praktykujących katolików, których liczba zmniejsza się. Mimo odwrotu od chrześcijaństwa, chrzty i pierwsze komunie święte są wciąż celebrowane i stanowią punkt odniesienia nawet w niepraktykujących rodzinach. Pogrzeby również mogą być zarówno kościelne, jak i świeckie.

Inaczej niż w krajach anglosaskich nie ma specjalnej ceremonii przyznawania stopni naukowych czy wręczania dyplomów. Obchodzi się, w różnym stopniu, śluby i rocznice ślubu.

Przyjęcia w biurze z okazji odejścia na emeryturę, ślubu, narodzin dzieci, świąt Bożego Narodzenia, urodzin i ich organizacja zależy od atmosfery w pracy i relacji z kolegami. Przyjęcia organizowane w biurach są dość częste.

NIEMCY

Prawie wszyscy Niemcy lubią celebrować swoje urodziny, ale tylko nieliczni obchodzą imieniny. Co do urodzin, niektórzy Niemcy obchodzą je na organizowanych w poprzedzającą noc uroczystościach. Wiele osób obchodzi

urodziny prywatnie, w gronie rodziny lub z przyjaciółmi, zapraszając ich na dobry obiad. Równie popularne jest zapraszanie gości z okazji urodzin na kawę i ciasto własnego wypieku. Celebrowanie urodzin odbywa się z reguły w prywatnej atmosferze, w domu lub restauracji i jest uzależnione od warunków w domu oraz liczby gości.

Śluby i rocznice ślubu świętuje się w różny sposób. Śluby zwykle składają się z dwóch części – oficjalnej ceremonii w urzędzie stanu cywilnego oraz ceremonii w kościele. Przed dniem zaślubin ludzie zwykle urządzą przyjęcia, na które zapraszają przyjaciół i znajomych z pracy – są to tak zwane „Polterabend”. Po ceremonii w kościele, wiele osób świętuje ten szczególny dzień wraz z rodziną, krewnymi i przyjaciółmi, niektórzy w miejscach prywatnych, inni wolą restauracje.

Gdy rozpoczyna się nową pracę, zaprasza się nowych kolegów z pracy na uroczystość zwaną „Einstand”. Przyjęcie to organizowane jest zwykle w miejscu pracy, po godzinach pracy („nach Feierabend”). Wiele osób zaprasza również kolegów z okazji urodzin na drinka i przekąskę. Organizacja urodzin zależy od rodzaju firmy i procedur obowiązujących w miejscu pracy.

WŁOCHY

Zwykle chodzi się do restauracji z przyjaciółmi i członkami poszerzonej rodziny aby uczcić ważne daty. Sposoby obchodzenia ważnych uroczystości zależą w dużym stopniu od tradycji panującej w poszczególnych rodzinach.

POLSKA

Polacy nadal żywią przekonanie, że rodzinne uroczystości winny być obchodzone hucznie. Młodzi ludzie świętują swoje urodziny i imieniny we własnym gronie, najczęściej w pubach. Natomiast przedstawiciele starszego pokolenia obchodzą te święta w domu, wraz z członkami rodziny i przyjaciółmi. Takie uroczystości jak narodziny dziecka, chrzciny, pierwsza komunia, obchodzi się z udziałem wielu gości. Jeśli dana uroczystość rodzinna jest ważna, w większości przypadków organizowana jest (w zależności od domowych warunków) w domu lub restauracji. Śluby tradycyjnie są szczególnie ważnymi uroczystościami. Wystawne i kosztowne przyjęcia są organizowane w klubach lub restauracjach.

Okazją do świętowania są różne rocznice, końcowe egzaminy w szkołach, sukcesy i awanse. Polacy zazwyczaj obchodzą je w gronie najbliższej rodziny, w pubach, restauracjach lub na powietrzu. W ostatnim czasie bardzo popularne stało się organizowanie przyjęć z grillem.

W pracy obchodzenie świąt zależy od rodzaju firmy. Pracownicy instytucji państwowych, firm usługowych, firm prywatnych, przedsiębiorstw produkcyjnych, postępują w różny sposób. W każdym z tych miejsc, społeczne więzi między pracownikami funkcjonują na różnych poziomach. Również stosunek kierownictwa firmy jest niezwykle ważny, ponieważ może ono mieć przychylny lub nieprzychylny stosunek do tych praktyk. Ogólnie rzecz biorąc, możemy obserwować zanikanie zwyczaju świętowania prywatnych okazji w miejscu pracy.

WIELKA BRYTANIA

Prawie każdy obchodzi urodziny, ale rzadko kto świętuje swoje imieniny. Dzieci prawie zawsze mają różnego rodzaju przyjęcia urodzinowe z urodzinową herbatą, tortem ze świeczkami, balonami, zabawami i torebkami, które goście zabierają do domu. Dorośli często organizują poczęstunek w domu lub poza nim, spędzają noc w pubie lub na przyjęciu w wynajętej sali. Przyjęcia weselne przybierają formy od bardzo hucznych imprez do prostej, skromnej uroczystości. Obecnie rośnie liczba par, które biorąc ślub rezygnują z ceremonii kościelnej na rzecz ceremonii cywilnej (ślubów udzielanych w urzędach rejestrujących śluby lub innych placówkach posiadających licencję na udzielanie ślubów). Ślub odbywa się jednego dnia i zwykle składa się z ceremonii składania przysięgi przez parę młodą, po której następuje przyjęcie, zwane ślubnym śniadaniem – „wedding breakfast” (niezależnie od pory dnia kiedy ma miejsce ślub) oraz różnych form wieczoru tanecznego. Z okazji urodzin dziecka zwykle wysyła się kartki i wręcza prezenty, to samo również praktykowane jest w przypadku chrzciny, chociaż aktualnie coraz mniej małżeństw decyduje się na chrzczenie swoich dzieci. Komunie święte są normalnie praktykowane w rodzinach katolickich i zwykle potem następuje spotkanie w domu dziecka. Zwykle uroczystość obchodzi się srebrne rocznice ślubu (25 lat), rubinowe (40 lat), złote (50 lat) oraz diamentowe (60 lat).

W wielu biurach istnieje tradycja przynoszenia ciasta i częstowania nim kolegów w pracy z okazji urodzin. Pracownicy w miastach mogą wybrać się na poczęstunek albo w porze lunchu, albo po pracy do lokalnego baru lub pubu.

W wielu miejscach w pracy organizowane są doroczne przyjęcia bożonarodzeniowe, ale w przypadku innych świąt publicznych lub religijnych pracownikom zwykle daje się czas wolny, aby obchodzili je tak, jak sobie tego życzą. Wiele dużych firm korporacyjnych, zwłaszcza w większych miastach, w regularny sposób organizuje spotkania wieczorne, w celu wzmocnienia poczucia przynależności do zespołu i podniesienia morale.

Tradycyjny stosunek do własnego domu. Gotowość do zapraszania gości i gościnność.

FRANCJA

Nie powinno się wpadać do kogoś, jeśli nie jest się zaproszonym, nawet aby odwiedzić przyjaciela. Każdy szanuje prywatność drugiej osoby. W weekendy spędza się czas w gronie zaproszonych członków rodziny i przyjaciół. Poza wyjątkowymi sytuacjami, sąsiedzi mają ze sobą ograniczony kontakt.

NIEMCY

Nie jest zwyczajowo przyjęte aby „wpadać” do znajomych bez zaproszenia, w przypadku bliższych przyjaciół każdy powinien indywidualnie ocenić czy takie wizyty są mile widziane. Jednak mimo wszystko, zawsze lepiej jest powiadomić ich wcześniej, że ma się zamiar przyjść.

Jeśli jest się zaproszonym na obiad lub na uroczystość, zwykle przyjęte jest, aby przynieść jakiś drobny podarunek, taki jak czekoladki, butelkę wina lub kwiaty. Gospodarz będzie wdzięczny, jeśli krótko podziękujesz mu następnego dnia, osobiście albo telefonicznie.

WŁOCHY

Jeśli jesteś zaproszony na kolację do domu przyjaciół, w dobrym tonie jest przynieść butelkę dobrego wina lub kwiaty dla gospodarza.

POLSKA

Polski naród słynie ze swej gościnności. Starsze pokolenie Polaków żyje zgodnie z zasadą „Gość w dom, Bóg w dom” (polskie przysłowie) i wiele starszych osób prowadzi otwarte domy, co oznacza, że towarzystwo gości jest mile widziane o każdej porze. Młodsze pokolenie nie jest już tak otwarte, traktuje dom jako azyl i uważa, że wizyty powinny być wcześniej zapowiedziane albo odbywać się jedynie na zaproszenie. Ponadto, kiedy zamierza się kogoś odwiedzić, powinno się wcześniej powiadomić o tym gospodarza. Wizyty składane późną porą nie są zbyt mile widziane.

Jeśli jest się zaproszonym do czyjegoś domu, mile widziane jest przyniesienie kwiatów i/lub butelki wina. Wizyty nie powinny trwać dłużej niż do godziny 22, chyba że gospodarz poprosi o dłuższe pozostanie. Wizyty biznesowe są organizowane poza domem – w pracy albo w neutralnym miejscu, np.: w restauracji.

WIELKA BRYTANIA

Większość osób ma luźny stosunek do zapraszania innych do własnego domu i czasem może mieć to formę wypicia filiżanki porannej kawy lub popołudniowej herbaty, czy też pogawędki. Coraz więcej osób w Wielkiej Brytanii regularnie gości u siebie na obiad przyjaciół. Mówi się, że obecnie młodzi ludzie lubią wspólnie gotować i jeść razem we własnych domach, bardziej niż wychodzić gdzieś na zewnątrz. Takie przyjęcia są zwykle nieformalne i spokojne. Przyjęte jest, aby przynieść na nie coś do picia (na przykład butelkę wina) i może kwiaty lub czekoladki dla gospodarza.

Formalne i nieformalne sposoby witania się i mówienia do widzenia. Zachowanie, język ciała i kontakt wzrokowy.

FRANCJA

Ogólnie rzecz biorąc, gdy witamy się z kimś kogo znamy, podajemy sobie ręce i mówimy *bonjour*; w sposób mniej formalny mówi się *salut*, *bonjour* lub *au revoir* czy też *ciao*, *à demain*, bez podawania ręki. W czasie lunchu mówi się *bon appétit* lub mniej formalnie *bonap* (skrót od *bon appétit*). Jeśli spotykamy się z kimś w piątek, życzymy sobie nawzajem *bon week end* (miłego weekendu), a w poniedziałki *bonne semaine* (dobrego tygodnia), w innych sytuacjach *à demain* (do zobaczenia jutro), *à plus* (do zobaczenia), *à bientôt* (do zobaczenia wkrótce) oraz *à toute* (skrót od *à toute à l'heure*, do zobaczenia niedługo). Popularna jest też najbardziej nieoficjalna forma *tu* (ty), można również pocałować się nawzajem w policzek. Wszystko zależy od stopnia zażyłości.

Wśród kolegów z pracy, zajmujących równorzędne stanowiska, całkiem popularne jest całowanie się nawzajem w policzek. Ponieważ Francja reprezentuje kulturę śródziemnomorską, rozpowszechnione jest klepanie po ramieniu, dotykanie innej osoby lub pocieszenie i zachęcenie kogoś przez objęcie. Powinno się tego unikać w stosunku do przełożonych, którym podaje się rękę ale zależy to od środowiska w pracy. Dla przykładu, w reklamie, dziennikarstwie i szkolnictwie używanie poufatego *tu*, całowanie się wzajemne w policzek i obejmowanie mogą być całkiem popularne, nawet w stosunku do przełożonych.

NIEMCY

Guten Morgen (dzień dobry) jest najpopularniejszą formą powitania przed południem. *Guten Tag* (dobrego dnia) używa się do około szóstej po południu. *Guten Abend* (dobry wieczór) jest używane po godzinie osiemnastej. Wiele osób używa prostego *Hallo*. *Auf Wiedersehen* (do widzenia) jest używane na pożegnanie. Krótką formą jest *Wiederseh'n*. Włoskie słowo *Ciao*, jak również *Tschüs*, *Tschö* lub *Tschüssi* mogą być również używane aby powiedzieć do widzenia. Między kolegami w pracy w porze posiłków używa się *Mahlzeit*. Stanowi to połączenie powitania i życzenia smacznego posiłku.

Całowanie się i kłanianie nie należą do niemieckich obyczajów, lecz podawanie ręki jak najbardziej. W sytuacjach oficjalnych lub przy pierwszym spotkaniu podanie ręki jest bardzo ważne. Charakterystyczne jest, że Niemcy zawsze podają rękę kiedy mówią „cześć” albo „do widzenia”. Staje się to jednak coraz rzadsze pomiędzy młodymi ludźmi, w luźnych i nieformalnych sytuacjach. Pocałunek w policzek jest stosunkowo rzadki i zwykle zastrzeżony dla młodszego pokolenia.

Dodatkowe informacje:

<http://www.handbuch-deutschland.de>

WŁOCHY

Włosi witają się całując się lekko dwukrotnie w policzek, najpierw z prawej, potem z lewej strony. Nawet jeśli jest się tylko znajomymi, ta forma pozdrowienia jest zwykle używana, zarówno przy powitaniu, jak i pożegnaniu. Jednakże przy pierwszym poznaniu, normą jest uścisk dłoni.

Wielu Włochów dużo gestykuje gdy mówi, a niektórzy są bardzo „dotykalscy”. Wielu jednakże jest bardzo powściągliwych i nie akceptuje wkraczania w strefę osobistą.

POLSKA

Sposoby witania się w ostatnim czasie zmieniają się. Niemniej, istnieją ogólne zasady dotyczące tego, kto kogo wita i w jaki sposób. Przy spotkaniu:

- mężczyzna wita kobietę,
- młodsza osoba wita starszą,
- osoba niżej stojąca w hierarchii, lub na niższej pozycji wita osobę o pozycji wyższej,

- uczeń wita swojego nauczyciela,
- gospodarz wita swoich gości,
- pojedyncza osoba wita grupę,
- osoba wchodząca do pomieszczenia pozdrawia osoby już się tam znajdujące.

Powitaniu towarzyszy lekkie skinienie głowy. W Polsce nie ma obowiązku uścisku dłoni przy pożegnaniu, lecz jest to często praktykowane w sytuacjach oficjalnych, a także pomiędzy mężczyznami w sytuacjach nieoficjalnych. W przypadku większej grupy ludzi, można pominąć uścisk dłoni z każdą osobą indywidualnie, lepiej jest wówczas przywitać się lub pożegnać ze wszystkimi jednocześnie.

Przy uścisku dłoni ważne jest, by uściśnąć całą dłoń i mieć przyjemny wyraz twarzy, a co najważniejsze patrzeć pozdrawianej osobie w oczy. Nie należy trzymać dłoni witanej osoby zbyt długo lub gwałtownie nią potrząsać.

Ponadto, mężczyźni przy powitaniu, oprócz uścisku dłoni, lekko klepią się po ramionach, zaś witające się kobiety całują się nawzajem w policzek.

Bardzo charakterystyczny sposób witania/żegnania kobiet przez Polaków polega na tym, że całują oni dłoń kobiety. Jednak nie wszyscy mężczyźni witają kobiety w ten sposób i nie każda kobieta życzy sobie być całowana w rękę.

Kontakt wzrokowy podczas bezpośredniej rozmowy ma zasadnicze znaczenie. Fizyczna odległość utrzymywana podczas rozmowy zależy od rodzaju relacji między rozmawiającymi. W Polsce, w kontaktach prywatnych podczas rozmowy można być bardzo blisko, nawet dotykając się wzajemnie, dopuszczalne jest także szeptanie do ucha podczas takiej konwersacji. W czasie rozmowy pomiędzy znajomymi utrzymuje się zwykle dystans na wyciągnięcie ramienia.

W Polsce, gdy rozmawiamy z osobą, która jest w trudnej sytuacji, normalne jest dotykanie lub poklepywanie jej po ramieniu aby dodać jej otuchy. Wszystko jednak zależy od stopnia zażyłości między rozmawiającymi, im bliższa znajomość, tym częściej się dotykamy. Pary rozmawiające na przykład w restauracji częściej siedzą naprzeciw niż obok siebie.

Podczas rozmowy powinno się unikać żucia gumy, jedzenia i mówienia równocześnie oraz używania słownictwa niewłaściwego do sytuacji.

WIELKA BRYTANIA

W miejscu pracy powszechną praktyką jest podawanie ręki przy witaniu i żegnaniu kogoś. Przy spotkaniu kogoś po raz pierwszy zwykle mówi się *Nice to meet you* lub *Pleased to meet you* (miło mi Pana/Panią poznać). Kłanianie się nie jest konieczne, chyba, że wita się królową, jednak wciąż za miłe uważa się powstanie i przywitanie osoby, która wchodzi do pokoju. Uścisk dłoni nie jest już powszechny w sytuacjach społecznych; gdy spotyka się kogoś po raz pierwszy, zwykle wystarczy powiedzieć *Hello. Nice to meet you*. Gdy zna się już tę osobę bardzo dobrze, można ją pocałować w policzek. W takich sytuacjach dwóch mężczyzn prawdopodobnie uściśnię sobie dłonie. Przy wychodzeniu mówi się *Goodbye* lub częściej po prostu *bye* i jeśli to było pierwsze spotkanie z daną osobą mówi się *It was nice to meet you*.

Poza witaniem się z kimś i mówieniem do widzenia, zwykle wcale nie dotyka się drugiej osoby i wiele osób czułoby się bardzo niekomfortowo w sytuacji fizycznego kontaktu, chyba że znają się naprawdę blisko. Mężczyźni powinni pamiętać o utrzymywaniu akceptowanego dystansu od znajomych kobiet. Zwykle oczekuje się utrzymywania kontaktu wzrokowego podczas rozmowy, zaś patrzenie na bok lub w dół mogłoby być interpretowane jako brak zainteresowania.

Punktualność i stosunek do zarządzania czasem

FRANCJA

W zasadzie Francuzi są punktualni, jednak w dobrym stylu jest przybycie na spotkanie z opóźnieniem, gdyż świadczy to o tym, jak bardzo jesteś zajęty. Spotkania często zaczynają się późno i przedłużają się poza zaplanowany czas, zahaczając o porę lunchu lub godziny wieczorne. Niektóre firmy ustalają początek i koniec spotkania jako uzupełnienie programu spotkania.

NIEMCY

Większość Niemców ceni sobie punktualność w sytuacjach oficjalnych i społecznych. Są postrzegani jako naród, dla którego punktualność jest ważną zaletą. Do dobrego tonu należy punktualne przybywanie na prywatne spotkania, zwłaszcza jeśli jest się zaproszonym na obiad. Spotkania biznesowe również zaczynają się o wyznaczonej porze i należy przyjść punktualnie. Tym samym ważne jest, aby przeprosić i wyjaśnić telefonicznie swoje spóźnienie, zwłaszcza w przypadku ustalonego spotkania.

WŁOCHY

W pracy punktualność jest wymagana, choć usprawiedliwione spóźnienia są tolerowane, o ile nie stają się nawykiem. Do dobrego tonu należy poinformowanie o spóźnieniu na spotkanie biznesowe, ale także na spotkanie prywatne.

Na uniwersytetach zajęcia zaczynają się zawsze 15 minut później od zaplanowanej godziny, ze względu na tzw. kwadrans akademicki.

Wrażliwość na zarządzanie czasem jest coraz większa i jest wspierana bardziej w firmach prywatnych niż w państwowych. Działania stają się w coraz większym stopniu planowane, zarówno w życiu prywatnym, jak i społecznym.

Dodatkowe informacje:

<http://www.lifeinitaly.com/potpourri/business.asp>

POLSKA

W Polsce obserwujemy zmiany w kwestii podejścia do pracy. Stała się ona podstawową wartością. Pracodawcy przywiązują coraz większą wagę do jakości pracy i wydajności pracowników. Z tego względu, zarządzanie czasem staje się coraz ważniejsze w życiu młodych Polaków.

Należy poinformować osobę czekającą na nas o tym, że się spóźnimy, gdy wiemy, że przybycie na czas nie będzie możliwe. Jeśli często się spóźniamy, w kontaktach oficjalnych i nie tylko, postrzegani będziemy jako osoby nieodpowiedzialne i niekompetentne. Na uczelniach istnieje niepisany zwyczaj, wedle którego studenci czekają na wykładowcę przez 15 minut od czasu planowanego rozpoczęcia zajęć (tzw. kwadrans akademicki).

WIELKA BRYTANIA

W Wielkiej Brytanii wymaga się punktualności zarówno w sytuacjach formalnych, jak i społecznych, dlatego notoryczni spóźnialscy często wywołują irytację. W sytuacji, gdy osoba wie, że się spóźni, zwłaszcza na spotkanie, oczekiwane jest dołożenie wszelkich starań, aby uprzedzić telefonicznie o spóźnieniu, przeprosić i wyjaśnić zaistniałą sytuację.

Większość ludzi nadal szokują przekleństwa na ulicach i z pewnością powinno się ich unikać w większości miejsc pracy.

Przydatne wskazówki w komunikacji międzykulturowej:

- Bądź świadom, że profesjonalna znajomość języka nie oznacza kompetencji międzykulturowych.
- Oczekuj reakcji zwrotnej dla potwierdzenia tego, że druga osoba zrozumiała to, co naprawdę chciałeś przekazać.
- Poinformuj rozmówcę swoimi słowami, jak rozumiałeś to, co ci przekazał.
- Unikaj wyrażeń, żargonu, akronimów i metafor ograniczających się do twojej własnej kultury.
- Potwierdź twoje rozumienie metafory lub analogii, słysząc je z ust osoby z innej kultury, zwłaszcza wtedy, gdy ma to uzasadnienie.
- Słuchaj ciszy, oznacza ona różne rzeczy w różnych kulturach.
- Obserwuj zanim zareagujesz.
- Znajdź sobie kulturowego informatora/tłumacza.
- Dąż do poznania logiki innej kultury – związków pomiędzy wyglądem, zachowaniami, wartościami.
- Baw się dobrze, wkalkuluj ryzyko i ucz się z własnych doświadczeń.

Materiały źródłowe

References

Centre for Intercultural Learning - Canadian Foreign Service Institute [Centrum Nauki Międzykulturowej – Kanadyjski Instytut Służby Zagranicznej], URL: <http://www.intercultures.gc.ca>

Raport "Intercultural awareness", [Świadomość międzykulturowa], dokument roboczy opracowany w ramach projektu Ergo-in-Net w oparciu o raporty krajowe opracowane przez partnerów projektu, URL: <http://www.ergoinnet.net> (click on "Resources").

Sue, D.W., Arredondo, P. & McDavis, R.J. 1992 Multicultural counselling competencies and standards. A call to the profession [Kompetencje i standardy w zakresie poradnictwa wielokulturowego. Powołanie zawodowe]. *Journal of Counselling and Development* 70.

Sue, D.W., Ivey, A.E. & Pedersen, P.B. 1996 A theory of a multicultural counselling and therapy [Teoria poradnictwa wielokulturowego]. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Tomlison-Clarke, S. 2000 Assessing outcomes in a multicultural training course: a qualitative study [Ocena wyników kursu szkolenia wielokulturowego: badanie jakościowe]. *Counselling Psychology Quarterly* 13 (2).

Torres, S., Ottens, A. & Allen, J. 1997 The multicultural infusion process: a research-based approach [Proces infuzji wielokulturowej: podejście oparte na badaniu]. *Counsellor Education & Supervision* 37.

Launikari, M. & Puukari, S. wyd. 2005 Multicultural guidance and counselling. Theoretical Foundations and best practices in Europe, Institute for Educational Research, University of Jyväskylä [Poradnictwo wielokulturowe. Teoretyczne podstawy i najlepsze praktyki w Europie, Instytut Badań Edukacyjnych, Uniwersytet Jyväskylä].